

Tavaszi hangversenyekről

Ünnepi megemlékezéseknek köszönhetően, további példát adott az áprilisi koncertprogram annak a véleménynek az alátámasztására, hogy hatványozottan kamatozik a befektetett munka a többszöri előadás során. Janaček születésének 150. és Dvořák halálának 100. évfordulója alkalmából két különböző koncertrendező cég ugyanazt a műsort kínálta bérleti közönségének. A **MÁV Szimfonikusok Zenekari Alapítvány** az Erdélyi Miklós-bérlet, a Nemzeti Filharmonikus Zenekar pedig a Ferencsik-bérlet 7. estjén tűzte műsorra Dvořák: VIII. szimfóniáját és Janaček-től a Glagolita misét, azonos előadógárdával. Antal Mátyás irányította a MÁV Szimfonikus Zenekart és a Nemzeti Énekkart, szólistaként Szabóki Tünde, Megyesy-Schwartz Lúcia, Nik_a Radonovic és Cser Péter működött közre, orgonán Virágh András játszott.

Dvořák e szimfóniája az utóbbi években nagyobb gyakorisággal csendült fel koncertek műsorán, így az ismert kompozíciónak kijáró érdeklődésre tarthatott számot – Janaček Glagolita miséjének pedig elsősorban azok örültek, akiket az Operaházban a közelmúltban bemutatott Jenufa inspirált a szerzői további műveinek megismerésére.

A Dvořák-szimfónia megszólaltatása a becsületes hétköznapi koncertek átlag-színvonalát közelítette (hol alulról, hol felülről). Antal Mátyás elsősorban a tételek nagyformájának felépítésével foglalkozott. Biztos kézzel, plasztikusan irányította játékosait, világosan tagolta a zenei anyagot – de ezzel meg is elégedett. Kísérletet sem tett arra, hogy az egyszerre hangzó szólamok dinamikai arányaiba „belenyúljon”, ezáltal hangszínen hangolja össze őket, jellegzetes hangulatot-karaktert adva egy-egy tematikus területnek. Pedig sokkal differenciáltabb hangképet varázsolhatott volna elő, hiszen nem kellett számolnia különösebb technikai problémákkal. Így viszont adósunk maradt az interpretáció megannyi átsuhanó érzéssel-hangulattal – s valószínűleg minden közreműködő számára kiszámíthatatlan volt, hogy mi is fog megszólalni. Április 15-én csak sokára békülhettünk meg a hegedűhanggal, a halk dinamika jellegtelenné silányította például azokat az ereszkedő meneteket, amelyek egyébként hangulatos ellenszólamot biztosíthattak volna. Ugyanazon az esten meglepően

sokat bizonytalankodtak a rezések, akik aztán 19-én kiküszöbölték a csorbát, és egyenletes teljesítménnyel sokat javítottak az előadáson (habár, az egyes hang- szercsoportok dinamikai arányait itt sem befolyásolta karmesteri aktivitás). Antal Mátyás mintha a hangszerektől várt volna önállóan kialakított hangzást – várakozó álláspontra helyezkedett, figyelve a megszólaló zenére. Ilyesmi legfeljebb csak akkor járhat sikerrel, ha hosszú-alapos együttes próbafolyamat előzi meg a szereplést – másképp maradnak az esetlegességek. A legtöbb szép pillanatot a mélyvonósoknak (elsősorban a csellistáknak) köszönhetjük, akik rendszerint valóban fellelősségteljes önállósággal formálták meg szólamukat. Amin kevés többletmunka sokat segíthetett volna: az inspiráló lendület hatására könnyebben karakterizálhatóak az új tematikus anyagok (pl. a II. tétel kezdetekor az alaphangulat azonnali megjelenésével).

A Nemzeti Énekkar (egyik) erőssége a monumentális tablók ábrázolása – ez jól kamatozott a Glagolita misében. A szövegmondás helyességének megítélésére aligha vállalkozhatnánk; de az egész közönség számára nyilvánvaló volt, hogy milyen hangulatokat-érzéseket-indulatokat fejez ki valamely tétel illetve tételrészlet. E kompozícióban a főszerep az együtteseknek jut – a szólisták inkább csak a mondandó személyességét hivatottak alátámasztani. Köztük legnagyobb jelentőségre a szoprán tesz szert, továbbá az együttesek, amikor zeneileg is kvintesszenciáját adják egy-egy tételnek. Külön érdekesség, hogy Smetana öt timpanit írt elő – ami látványának is érdekes volt a karzatok közönsége számára. A zenekar megtalálta helyét e monumentális keretek között. Az összprodukciót tekintve, a hallgatóság élménnyel gazdagodva, elégedetten távozhatott.

*

A fővárosban működő számos zenekar mindegyikének jut „törzsközönség”, akik évről-évre megújítják bérletüket, s ez a szokás gyakran családi hagyománnyá válik. Öröklődik a koncertlátogatás gyakorlata – s ezáltal az igények-elvárások és az ízlés milyensége is korábbi mércéket követ. Az előadóművész és közönsége közti kapcsolat egyszersmind szavatolja is a tetszést; hiszen az érzelmekre (is) ható zenét szívünkkel is

hallgatjuk. Biztosra veheti ezt bármely művész, s számolhat e tényezővel a programok összeállításánál. Éppen ezért az évadzáró koncert arra kínál lehetőséget, hogy reprezentatív műsort szólaltassanak meg, akkor is, ha az évad végére (érthető) a kifáradás.

Így tett a **BM Duna Szimfonikus Zenekar** is. Május 7-i estjének műsora kétségkívül komoly erőpróbát jelent: Smetana: Az eladott menyasszony – nyitány, R. Strauss: 2., Esz-dúr kürtverseny (Varga Zoltán szólójával), valamint Schubert („nagy”) C-dúr szimfóniája.

A szokásos helyszín azzal a nagy haszonnal jár, hogy sem az előadókat, sem a (rendszerez) hallgatókat nem éri meglepetés, a színpad mérete pedig eleve meghatározza a szereplőgárda maximumát. Deák András és zenekara összeszokott együttest képez; a felkészülés során eleve eldőlt, hogy mi-hogyan fog megszólalni a koncerten. Elismerésre méltó az ilyen összmunka; a zenekari játékosok pontosan tisztában vannak helyükkel-szerepükkel a megszólaltatandó műsor egészének valamennyi részletében. A betanító munkát dicséri, hogy a melodikus történések mindig kidolgozottak. Ki-ki örül, ha dallamot játszhat – szépen megformálja, igyekszik méltónak lenni a rá irányuló figyelemre (mert a zenekedvelő nagyközönség számára – ki tudja, mióta, s még inkább: ki tudja, meddig – a dallam a legfontosabb; ami legyen lehetőleg dúdolható, de mindenképp jól felismerhető, amire emlékezni lehet, s ami biztonságos tájékozódást nyújt az adott zenei közegben). Nem kevesebb műgond jutott a kísérszólamok megtanulására, ám a nyilvánvaló viszonylatok megjelenítésekor gyakran indokolatlanul szorul háttérbe a kíséret. Miközben minden szól, a hallgatónak gyakran az az érzése, hogy láthatatlan burok veszi körül egyik-másik szólamot, mely így izoláltan próbálja érvényre juttatni azt, ami az összhatás részeként kapná meg igazi jelentőségét.

A BM Duna Szimfonikus Zenekar fejelemzett, a szó legjobb értelmében. Alig találni „elcseszett pillanatot”, amikor – akár csak tételszünetben – összesűnnek a pultársak; ugyanakkor nyoma sincs semmiféle drillnek. Önként viselkednek példamutatóan, leköti őket az egyéni játszanivaló, s időnként a közösen megoldandó feladat. A szép pillanatok közé tartoznak azok, amikor

„rányílik” a fülük a muzsikára; amikor a korábban jelentéktelen kíséret egyszerre csak életre kel, partnerévé válik a tematikus anyagoknak, s ezáltal nagyobb vitalitáshoz juttatja őket. (Ha állandósulna ez a gyakran, rövid szakaszokban szinte spontán módon feltörő zenélőkedv, összehasonlíthatatlanul nagyobb hatásúak lennének a produkcióik!)

Részben a rendelkezésre álló pódium lehetőségeiből adódóan, a viszonylag kis létszámú vonósszólamokban valamennyi előadóra nagyobb felelősség hárul. Ebben a zenekarban senki sem teheti meg, hogy a másokra próbál hagyatkozni, a magvas hangzáshoz intenzív játékra van szükség (ami feltételezi a biztos szólamtudást). Sok részlet kivitelezése a brácsaszólam játékosainak köszönheti szépségét.

A dallamcentrikus formálás, az egymásra következő szakaszok egyenletes kidolgozottsága az előadás erénye. Hogy a passzív, néha jellegtelenné silányított kíséret előtt nem igazán életképes a dallam, hogy ilyen helyzetből csak zökkenővel lehet továbbjutni, az sokat leront a hatásból. Tény, hogy a játékosokat egyénileg próbára tevő szólamok megtanulása voltaképp önmagában is jelentős feladat; a karmesteri összerendező tevékenység hatására kialakult összkép inkább a munka eredménye, semmint teljesítmény. A mesterségbeli tudáson túl a művészet gyönyörködtető többlete csak akkor jut el a közönséghez, ha a játékosok maguk is átélnek a megszólaltatottakat. Ha valóban „játékosok”, azaz, képesek ők irányítani a hangokat. E nehéz műsornál inkább a hangok uralták az együttest.

A komolyan vett feladat lelkiismeretes megvalósítása általában elérte hatását. Akkor is, ha a Smetana-nyitányból éppen a sziporkázó csillogás hiányzott (biztonsági megoldásnak bevált a rövid vonóhasználat, lehetőleg középtájt – de az így „képzett” hangok minősége gyatra, a tónus, intenzitás szempontjából befolyásolhatatlan).

A versenyműben bizonyára inspirálta a zenekari kürtösöket (s valamennyi játékos) a szolista remek játéka, s így fokozottan igyekeztek.

A muzsikásokat külön a szívébe zárta, aki észrevette, hogyan hallgatják a ráadás-számot. Engedték hatni magukra a zenét, élvezték a helyzetet, hogy ők is „hallgatók” lehetnek.

Az isteni hosszúságú szimfónia alatt rohamosan fogyott az oxigén, s hasonló tempóban fáradt a közönség, mint a zenekar (Deák András dicséretes lendülettel inspirálta az együttest). A hangszerek többszöri újra-hangolása feltétlenül indokolt volt.

Mindent egybevetve: a szándék elérte célját; a BM Duna Szimfonikus Zenekar törzsközönsége megajándékozottnak érezhette magát e rendkívüli esttel.

*

A Pannon Filharmonikusok „Budapesti bérletsorozat”-ának 4., évadzáró koncertjére május 18-án került sor az Olasz Kultúrintézet dísztermében. A pécsi zenekar vezető karmestere, a Liszt-díjas Hamar Zsolt vezényletével két kompozíciót tűzött műsorra: Janzso Ildikó szólójával Dvořák: Csellóversenyét, valamint Rachmanyinov: II. szimfóniáját.

Utólag a versenymű-választás kevésbé szerencsésnek tűnik. Pontosabban, a szolista és e kompozíció magánszólama nem illett össze. Talán már a székkel is voltak problémái: mindvégig – gyakran kínosan – feszeggett, s még hangszerével való kapcsolata sem tűnt természetesnek. Alapvetően kevésbé bizonyult csellóhangja, s amikor szándékosan-tudatosan magvasabb tónusra törekedett, akkor a balkéz vibratója olyannyira lefoglalta, hogy közben nem maradt ideje a melodikus folyamatok vezetésére; a külön-külön intenzíven képzett hangokból nem állt össze nagy léptékben áttekinthető formarész, s ehhez még vonókezelési probléma is járult. Gyakran nem tudott összhangot teremteni a két kéz munkája között: a szinte állandó préseles a folyamat-építést és a nagy vivőerejű hang képzését egyaránt akadályozta. Tehát mindaz, ami elképzelése lehetett a műről, csak részletekben valósult meg. Amikor a zenekarnak csupán töredékével játszott együtt, a kamara-jellegű közegben magára talált: érzékeny hangú játékkal, szépen formált tematikus szakaszokkal hozta zavarba elbizonytalanodott hallgatóit. Mert az nyilvánvaló volt, hogy bár kitette maga elé a kottát, alaposan felkészült, feltehetően van saját mondanivalója e műről. A lassú tételben is egyenetlen teljesítményt nyújtott; úgy tűnik, nem tud éneklő hangokból szép íveket formálni, ha nagy hangközugrás(ok) van(nak) a dallamban. Amikor esetenként kíséret-funkciót kapott, kétségbeesett igyekezettel borzolta a hangzásfelületet. A sok „munka” az elegancia rovására ment. Talán épp az igyekezet, valamiféle bizonyítanikarás gátolta felszabadult muzsikálását – ám ahogy közeledett a zárótétel vége, úgy talált magára, s a záratra rávezető crescendo már-már cadenza-jelentőségre tett szert.

A zenekar kezdettől szimpatikus hatást keltett. Csakhamar kiderült, hogy „kézre játszanak”. Ezúttal mindenképp ideálisnak mondható a zenekar és a karmester egymás-

ra-találása. Mert – főként nagylétszámú játékos igénylő kompozíciók esetében – nyilvánvalóan szükségük van erős kezű, határozott elképzeléssel rendelkező dirigensre, ám ha kapnak instrukciókat, s elvárás támogatást velük szemben, e muzsikások képesek teljesíteni azt.

Hamar Zsolt számára hasonlóképp tanulságos az együttműködés. Amíg korábban Budapest vezető együtteseit irányította, gyakran természetesnek vehette, hogy félszavakból is megértik egymást. A Pannon Filharmonikusok élén beletanul a retorikus-művészi „beszédbe”: itt nem elég többé-kevésbé elképzelni a kívánt hangzást, itt kérni kell, követelni, s közben rendszeresen „visszajelelni”. Hamar Zsoltban tehát alaposabban tudatosodik elképzelésének minden részlete – és miközben a próbák után immár számot ad együttesével a közös munka eredményéről, arra is kell figyelnie, hogy a mindenkor pillanatnyi hangzás valóban megfelelő-e. Tehát, az előzetes elképzelések pillanatnyi korrekciója az, ami a végeredményt létrehozza. Ez az egyszerre több idősíkból való gondolkodás – amennyiben eredményesen valósul meg – élő-eleven produkciót hoz létre, miként főképp Rachmanyinov monumentális szimfóniájának hatásos interpretálása bizonyította.

A pályakezdése óta elismeréssel fogadott karmester számára e munka haszna elsősorban abban kamatozik, hogy mozdulatai még differenciáltabbak lettek, s keze minden rezdülésének konkrét jelentése, értelme van. Zenekarvezetésében nem engedélyezhet magának „üresjáratokat”, az első pillanattól az utolsóig benne van a születő folyamatokban – s épp az ő intenzív jelenléte inspirálja a hangszereseket olyannyira, hogy tételeken belül, sőt, még tételek között sem „eresztenek le”. A játékosok nagy többsége odaadón muzsikál, s miként együttesét a karmester, úgy játszani-valóját legtöbbször valóban komolyan veszi. A néha már-már túldimenzionált fokozások közben aggódhatott a hallgató: vajon hogyan tovább, lehet-e tovább kiteljesíteni a hangzást – s a válasz, őszinte örömeinkre, szinte kivétel nélkül igenlő volt.

Nem érződött a fáradtság a lelkes légkörben – s még ráadásra is futotta energiájukból. Külön köszönet, amiért nem éltek vissza a sikerdarab (Dvořák: Szláv tánc) hatásosságával – nem poénkodtak, s így megerősítették a korábbi pozitív összhatást. Az együttműködés e szintjén már érdemes lesz a részletek mindperfektebb kidolgozására és árnyalt belső árnyok kialakítására is törekedni.

Fittler Katalin